

SZAKOLCZAY LAJOS

*Fényoázis**Sulyok Gabriella művészetéről*

Ha csupán egyetlen darabot ragadunk ki – akár taláalomra – az életműből, már azon is jól láthatni azt a bonyolult grafikai hálót – az *én* újra és újra való megteremtésén túli, ám érzelemterrénumához nagyon is közeli (mert vele egy!) értékfolyamot –, amely sűrű szövésű csendjével, a papír bolyhát épp csak érintő pasztell (ceruza, kréta, tus stb.) puhaságával belekényszerít bennünket egy olyan tartományba, ahol a füvek harmatát, a fák lombkoronáját és a felhők testét szétrobbantó *fényszilánkok* ki tudja, minő módon oázissá álnak össze.

Millió részecske teremti meg az egészet? Igen is, nem is. Inkább a sugaras egész villantja föl – a természeti világból ellesett osztódással? – azokat a szépségmolekulányi darabokat (például a két fűszál közötti levegőt kitöltő fénypásmát), amelyekben egy különleges világ lélegzik. Mondhatjuk eme lélegzést technikai bravúrnak – Sulyok Gabriella sok egyéb mellett briliáns rajzoló –, nevezhetjük a testvérműfajokat (a filmezést, a fotót, a zenét) ugyanazon szépségideál jegyében működtető kozmikus éhségnek, így is, úgy is egy összetett személyiség titkaihoz jutunk közelebb. Az írón és a vele létrehozott, mindent behálózó fényrács, fénykanális tudós művészéhez.

Hogyan is szólt egy régebbi, ama nevezetes, a sumér agyagtáblákhoz *írott* grafikai sorozat egyik lapjának a címe? *A boldog föld arra készülődött, hogy megszülje az élet fivét* (1992). Hajdani irodalmi mű poézise találkozott eme nyíló-csukódó térhálóban az anyaszimbólumot is tükröző világfájdalom, vagyis az érzelmi vonal költőiségével. A testikon itt valóságos életikon, hiszen a rózsakehely-szeméremajak körüli organikus tobzódás – a torok sokszori megnyílásának új és új esélyt adva – a születő életöröm jele. Egy *fészek* mozgalmassága, friss lendülete ugyancsak föllelhető az érhalóban, hiszen a grafikai pásmák körkörösén zárult megannyi egésze és a kék-fekete vibráló vonalak közötti porusokat örvénylő tölcserre emelő dinamika egymást erősíti.

Ez a megborzongtató *végtelesség* abból adódik – Bartók ült így ki, Szilágyi Domokos-i parafrázissal, a végtelen partjára –, hogy a lecsitult és újra fölpörgő érzelmviharok (közülük is a legfontosabb: a szeretet-kívánás megannyi formája) csaknem *égi örvényként* határozzák meg (létezik is ilyen című grafikája) a személyiség viselkedékátját. Aki az égi hegyek ormára fölmerészkedik, annak legyen bátorsága a tengermély – a felhőösvények vizionálta, a csend üledékeivel súlyosított sötét – kárpitja mögé is betekinteni. Művelődéstörténeti vonzalmi is vannak ennek a természetet sokszor pulzáló emberi szervezetnek ábrázoló bátorságnak (*Goya szíve* – 1997). A vonal, érhalózatok sokasága, azért lép ki megszokott medréből, szinte az alkotó kezét megbabonázva, mert érvényt kell szereznie az egyidejűleg organikus és absztrakt, a vivőeret fősodorrá – létfolyam-má – emelő, *batározott* áradásnak.

A sumér agyagtáblákhoz készített, az onnan nyert ihletet poétai érzékenységgel némelykor az erotika tájára vitt rajzok (például a *Té öleled magadba a két fenséges folyót...* – 1993)

ugyanazt a fénykanálist nyitják meg, mint az *Égi-földi oltár* (2004) – itt a tematikai egyezés ugyancsak észlelhető –, vagy a „semleges” *Párás távlatok* (2003) csatornáit. A sűrűsödési-ritkulási folyamatok, a vonalrács és vonalháló pontról pontra épülő érzelmekisüléseiről van szó, gyakorta testté formálják az élő (mitológiai élt), illetve a természetből ihletődött szerkezetet (*Boszorkányszív* – 2001; *Szárnyas kereszt* – 2000), máskor meg a lengedező térközök „tisztítják”, teszik légiessé az organikus élményt (*Febér alkony* – 2006; *A látóbatár felé* – 2007), vagy éppenséggel a vonaltorlódások és „kiüresedések” által karakterizálódott férfi–nő kapcsolatot rajzolatát.

De mindehhez a testi-lelki fölvértezéshez – „szinte véráramként lüktet bennünk az egész rajz” (Földi Péter) – a vonalbiztonság, az érhálóban, vonalrácsban megtestesülő kifejezőerő olyan foka kellett, amely nem tesz különbséget a táj keltette, illetve valamely műveltségtárnából töltődő érzelmi toposz között. De akárhogyan is alakultak a fejlődés nehezen leírható körei – az artistikus *Égi-földi indulatot* (2001) a *Sötét oltalommal* (2009–2011) még csak-csak, de a *Címnélküli rajzok* (1990-es évek) bravúros portréival szinte semmi nem köti össze –, az alapot, az alap biztonságát a korai egytömb-rajzok jelentették.

A tusrajz méltóságos feketéjébe az alak piktogramszerű tömörségével (zárt kompozíció) a művész úgy vitte bele a „mesés” Kelethez fűződő vonzalmát, hogy a kíváncsiság nyitottsággal és fájdalommal is párosult. A groteszk jegyében alakuló *Birkafejárus* (1967) – nálunk furcsaságnak tűnhet a helyzet, ott valóság – éppúgy illusztris tagja ennek a kollekciónak, mint az *Arab lány* (1971) és az *Arab nő* (1972). De a tömör, foltegységbe szorított alakrajz milyensége szerint – a statikának itt súly van – az *Önarckép* és az *Alvók* (mindkettő – 1972) szintén ebbe a vonulatba tartozik. S ugyancsak ide a szürreális felé törekvő *Fa* (1972) – nyugodtan békés (monokróm) fekete törzsével és meglyuggatott koronájával.

A hetvenes évek közepe hozza a nyitást, ami egyúttal a vonalháló fölszabadtásával jár. A „statikus” rajzi biztonság egyszerre a „szállongó”, több irányba nyitott – az eget a földdel összekötő, de a személyiség forradalmait (érzeshullámait) is jelző – vonalnak adott létjogot. A teremtésre? (Hiszen a folt-pecsét tömörítő alkímiaja is teremtő-, illetve kifejezőerő volt.)

A szünetlen megújulásra.

A rakoncátlannak tetsző, ám nagyon is következetesen bonyolított, hol sűrű rácsszerkezetté, hol ritkás hálavá összeálló vonal már nem kötődik a kikezdehetetlen folt egyedulalmához – ha szükséges, azt önmagán belül, a végtelenül sűrű fényű satírozás fenségével megteremti –, hanem önkifejező gesztussal, szálkás magányában és szálkát érzelmükörré avató gomolygással létrehozza a különleges térhálót. Hogy ennek az önkifejező gesztusnak – egyszer erősebben, másszor gyengébben – köze van (hogyan volna, hiszen át- és átjárja) a teremtésmítoszokhoz, ahhoz kétség nem fér. Nincs az a Mindenség-szerkezet, amiben a grafikus ne találna meg – bölcs rálátással a törvényerejű táblákat a saját szépségeszménye szerint alakítva – a saját értelmi-érzelmi víziójának a gyökereit.

Ez a kutakodás nagy sorozatokhoz vezetett (többek között a föntebb már említett sumér agyagtáblákból meghallott üzenetekhez), s a vonalháló olyasféle – nem kis izgalmat keltő – esszenciális tömörítéseihez, mint amilyenek a Thomas Mann-illusztrációk. A *József és testvérei* lapjai (1974) – köztük a *Lea*, a *Rachel*, de még inkább a *Vándorutak*, vagyis a köntös(ök) díszítőmotívumait általános „felhőüzenetté” emelő szépség – és az Ady-illusztrációk (*Héja nász az avaron* – 1976, stb.) tehát ahhoz az áttöréshez nyitottak utat, amely egyfelől a 2009-es *Sodrásban* – Gaál István rendező emlékére készült a há-

rom lap – fog csúcsosodni, másfelől azokban a lélegző tájat benső érzelmtartományá tevő rajzokban, amelyek a személyiség körét – az el-elzáródó égcsatornák helyett? – be-
kötik az univerzumba (*Lombkráterek I–II.* – 2004; *Lélegző nádas* – 2006; *Villámfény* –
2005; *A látóhatár felé* – 2007; *Törekény ég* – 2010).

Bár az életműben a nonfiguratív térháló, az organikus építkezés – a részleteiben is kiter-
jedt *világszárny* természetközelsége – egyre jobban uralkodóvá válik, szenzációs alakrajzok,
a vonalrács finom hálójában megbúvó, a figurálist emlékezetünkbe idéző testek tanúsítják
eme meg nem tagadott ábrázolási mód hatékonyságát (*Ketten* – 2000; *Bűnbánó Magdolna* –
2002; *Bűnbánó Magdolna* – 2003; *Ismerős érintés* – 2001). A *Cím nélkül* önálló tablót is kitevő
„kazettáinak” tollrajzai olyan, a rútat is az esztétikum részének tudó magatartáspéldázatok,
amelyekben az arc és a test vonalhálója a különböző viselkedésformák, a kitarulkozás, a be-
felé fordulás, az ámulat és megrökönyödés, az elcsendesedés és a harsányság megjelenítői.
A hol sűrűbb, hol ritkásabb vonalháló nem más, mint jellemtulajdonságok hordozója. A kép
mint megvalósult gesztusrendszer kiteljesítője.

Sulyok Gabriella egyik vallomásában a személyes életút „keleti kötődéseiről” beszél,
de finom érzéssel kibontott *időutazása* a pálya egészére ugyancsak érvényes.

„Korunk idol-teremtőit rajzi eszközökkel próbáltam megjeleníteni, holott az
ókori keleti ábrázolások között csak kerek plasztika és dombormű (akárha kicsi pecsét-
henger is!) található, festmény és rajz alig.

Megvalósult munkáimból látom, hogy nem alkalmi érdeklődés fordított az idolk forma-
ereje, mitológiájuk és korunk idol-teremtőinek közös gyökere felé, hanem annak a te-
remtő őserőnek a megismerés utáni vágya, amely érzékletesebben mutatkozik meg az ókori
keleti kultúrában, mint az európai civilizációban. Ma szülőföldem vidékén, a Fertő környé-
kének természeti világában is megszólít és fogva tart ez a teremtő őserő.”

A pálya bűvöletében láthatni, hogy miként épülnek egymásra azok az eszmei és ta-
pasztalati „emlékezésrétegek”, amelyek egy különös életút értékhozadékát adják. Föld és
ég, ember és a világ – íme a rajzi eszközökkel megjelenített vonalháló sarkpontjai.

Nekünk csak a gyönyörködés marad, és az esztétikumká váló *őserő* tisztelete.

SZAKOLCZAY LAJOS (1941) irodalomtörténész, művészeti író. Legutóbbi művei: *Párbeszédék és perbeszédék* (2010); *Határítalom* (2011).